

ÚVOD

Když jsem promýšlel koncepci tohoto souboru studií a statí, byl jsem si vědom, že dnes není zrovna nejvhodnější okamžik mluvit nebo psát o Slovanstvu, o staletých slovanských kulturních tradicích a vzájemných stycích slovanských národů. Zároveň však vím, že jakýkoli vývoj není možný bez „přejímání štafety“, bez navazování na všechno pozitivní, co bylo předcházejícími generacemi literárních historiků, jazykovědců, historiků slovanských i obecných dějin, etnografů, folkloristů i politiků vykonáno. Nejde mi přitom o to, abychom se vraceli do obrozenských dob, kdy se s hrdostí zpívala „zakázaná a nebezpečná“ píseň *Hej, Slované*. Spíše bych chtěl připomenout jinou píseň — píseň polského básníka Józefa Wybického, kterou napsal před více než dvěma sty lety (1797, vyšla 1806). Byla to píseň polských legií v Itálii a později se stala polskou národní hymnou. Jmenuje se *Jeszcze Polska nie zginęła*.

Dvojdomy česko-francouzský spisovatel Milan Kundera v jednom textu vyjadřuje své obavy o osudy malopočetných národů takto: „*Malý národ je národ, jehož existence je v každém okamžiku nejistá. Malý národ je si vědom, že může snadno vyhynout. Francouz, Rus nebo Angličan nepřemýšlí o existenci svého národa. Jeho hymna zpívá o velikosti a věčnosti*“.

„*Přemýšlet o svém národě*“ znamená podle mého soudu přemýšlet o jeho minulosti, přítomnosti i o letech budoucích. Přemýšlet o svém národě znamená přemýšlet o sobě, o tom, kdo jsem, kde jsou mé kořeny, s kým jsem v minulosti žil a s kým se budu stýkat, spolupracovat a soužit v desetiletích třetího milénia.

Uvědomíme-li si, že jsme příslušníci určitého národního společenství (ať už Češi, Slováci, Rusíni, Srbové, Makedonci nebo Poláci atd.), zároveň bychom si měli připomenout, že nás kromě tradic spojuje mj. příbuznost jazyková, která přitom objektivně určuje také naši sounáležitost. V mnohaletém výzkumu tradičních a zvláštních meziliterárních společenství, který provádí početná mezinárodní skupina slovenských, českých, charvátských, makedonských aj. odborníků a jenž je aktuální právě v současné sjednocující se Evropě, věnují literární historici, teoretici a metodologové příslušnou pozornost společenství balkánských, slovanských, středoevropských, skandinávských a dalších meziliterárních společenství.

Mýlil by se proto každý, kdo by chtěl soudit, že snad horuji pro nějaké bezobsažné hejslovanství, pro nějakou Všeslávii nebo že se dokonce vracím k nějakému panslavismu minulého století. Nepopírám románské, germánské nebo řecké aj. kulturní i ekonomické hodnoty, s nimiž byli v minulosti Češi

a Slováci nebo Bulhaři a Makedonci spjati. Žádný slovanský národ dnes nesousedí pouze se Slovany. Proto musí hledat svůj modus vivendi v rámci nového uspořádání našeho staříckého kontinentu. Slovanskou sounáležitost dnes i v budoucnu spatřuji proto především v oblasti vzájemné kulturní komunikace, která, přiznejme si, v posledním desetiletí bohužel výrazně ochabla.

Kyvadlo dějin se v posledním desetiletí ocitlo na opačném konci amplitudy. Její výchylka by se však už měla nejen vrátit do rovnovážné polohy, nýbrž měla by se rozkmitat také na opačnou stranu. Pouze kmitající kyvadlo kulturní komunikace může každou národní kulturu obohacovat o nové hodnoty. A zároveň každá národní kultura by měla neustále usilovat o to, aby sdělila sousedním i ostatním národním celkům v Evropě a ve světě své jedinečné zkušenosti, které zdělila a jež nadále rozvíjí. Vždyť každý národ se prezentuje navenek (nikoli snad pouze v rámci Evropy) především svými kulturními hodnotami.

Každý slovanský národ, ať velký nebo málopočetný, má četná prozaická, básnická, hudební, výtvarná, vědecká i filozofická díla, kterými přispívá do pokladnice evropské kultury a světové civilizace. Vzájemným srovnáváním svých duchovních hodnot s podobnými hodnotami sousedních (ať už slovanských nebo neslovanských) i vzdálených národů můžeme zjistit jejich skutečnou cenu, vidět jejich místo v hierarchii hodnot v rámci evropské kultury, vytušit příbuznosti a odlišnosti a tím posilovat vlastní národní cítění. Takto můžeme lépe a snadněji usilovat o sepětí jednotlivých národních kultur a také o vytvoření určité „evropsko-slovanské kulturní syntézy“ — jak se již před sedmdesáti lety domníval významný český slavista Miloš Weingart. V žádném případě přitom nemůžeme národní cítění ztotožňovat s nacionalismem nebo dokonce se šovinismem.

Kdybych chtěl parafrázovat Weingartova slova, která pronesl před sedmdesáti lety, mohl bych s ním doslova opakovat, že „*znalost slovanských jazyků a literatur, znalost kulturního a sociálního života jiných slovanských národů byla*“ v posledním desetiletí „*mezi naší inteligencí vůbec málo rozšířena*“.

Předkládaným výběrem svých studií a statí bych proto chtěl přispět k lepšímu poznání slovanských národů, jejich literatury a kultury, jejich jazyka, jejich projevů národního života. Poznávat ovšem znamená srovnávat. Jedině srovnáním nejlépe zjistíme, jak jsme se v průběhu dějin vzájemně stýkali, jaké máme společné nebo příbuzné kulturní shody a zvláštnosti. Srovnáváním odhalíme, co nás kromě jazykové příbuznosti spojuje, v čem se můžeme nadále vzájemně duchovně obohacovat, které složky aktivního kulturního dědictví bychom měli v dalších desetiletích rozvíjet.

Dvanáct studií a statí, které předkládám českým i ostatním slavistům, vzniklo v posledních dvou letech. Z nich rozsáhlý přehled *Dílo Adama Mickiewicze a slovanský Balkán* a stať *O dvojdomosti a biliterárnosti v české literatuře* vycházejí v předkládané podobě vůbec poprvé. Ostatní příspěvky vyšly buď jako

úvody k výborům a antologiím nebo v různých sbornících, které se nedostaly ke všem zájemcům.

Jak antologii moderní srbské poezie *Nekonečný modravý kruh* (1996), tak také výběry z básnického díla tří nejvýraznějších balkánských básníků našeho století — Bulharky Dory Gabeové (1997), Srbky Desanky Maksimovićové (1998), a Charvátky Vesny Parunové (1998), stejně jako útlý výběr z tvorby „makedonského Dobrovského“ B. Koneského nebo světově proslulého slovinského aforisty Žarka Petana vydala Společnost přátel jižních Slovanů v České republice především „pro své členy“. Nedostaly se tedy vůbec do knižní distribuční sítě a tudíž ani k „ostatním zájemcům“.

Stať *Místo dvojdomých a biliterárních tvůrců v dějinách národní literatury* jsem přednesl na konferenci českých a slovenských polonistů, která se konala v roce 1997. Měla by vyjít ve sborníku z konference, ten však dosud vydán nebyl.

Príspevek *K metodologii studia literatury a kultury národnosti* jsem přednesl na konferenci o českých enklávách v cizině v září 1998. Měl by vyjít ve sborníku z konference. Studie *Román Pseudo a postmoderna*, v níž z teoreticky analyzuji román černohorského spisovatele G. Čelebiće, vyšla jak srbsky v u nás těžko dostupném časopise *Stvaranje* (1996), tak česky v brněnském čtvrtletníku *Opera slavica* (1996).

Téměř žádná z předkládaných studií a statí, které byly dříve publikovány, není zde přetištěna v původní podobě. Všechny jsou přepracovány, jazykově nově upraveny, zkráceny, rozšířeny nebo věcně doplněny.

Pokusil jsem je vybrat a seřadit tak, aby tvořily kompaktní celek, který by co nejlépe podával informace o jejich srovnávacím charakteru a o šíři zpracovávané problematiky vzájemných styků slovanských národů.

V Brně v březnu 1999

Ivan Dorovský